
ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ И СРПСКА СТРАТЕШКА КУЛТУРА

УДК 355.02(497.11)

DOI <https://doi.org/10.22182/spm.specijal2022.1>

Оригинални научни рад

Станислав Стојановић*

Институт за стратегијска истраживања,
Универзитет одбране

Јованка Шарановић

Институт за стратегијска истраживања,
Универзитет одбране

Сажетак

Неутралност је најчешће третирана као дискутабилан пројекат. Реч је о концепту који је праћен бројним контрадикцијама и дилемама и отвореним оспоравањима, почев од тога шта концепт данас значи, да ли је кредибилан, реалан, могућ и морално утемељен концепт, посебно да ли га контекст глобалних процеса дисквалификује као концепт у будућности.

Теоријско полазиште текста јесте да неутралност, иако радикално модификована, није ишчезла већ и даље представља концепт који је важан сегмент међународне политике. Поновно оживљавање реалполитике у међународним односима последњих година, као и изазови мултиполарног концепта међународних односа

* Имејл-адреса аутора: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs.

представљају важне подстицаје легитимности избора неутралности и афирмације стратешке културе која фаворизује вредносне постулате неутралности. Пракса европских неутралних држава, без обзира што су неке од њих значајно редефинисале носеће постулате неутралности, посебно чињеница да су то државе које улазе у ред најуспешнијих савремених друштава, иде у прилог одрживости таквог концепта.

У том смислу у тексту је презентована аргументација да настојање Републике Србије да практикује војну неутралност као дугорочно безбедносно опредељење представља избор стратешког карактера. Геополитички, историјски и бројни други разлози снажно потврђују карактер такве одлуке. Посебно важан аспект таквог избора представљају и носећи вредносни садржаји стратешке културе српског народа који снажно кореспондирају са идејом војне неутралности. Стратешка култура српског народа која своје полазиште има у Косовском завету и која је стварана у условима изразито ненаклоњене историје, представља аутентичан оквир утемељења једног нарочитог односа према стратешким националним питањима у будућности. Високо вреднован однос према слободи, независности, спремност на жртву за више циљеве, као и посебан друштвени статус војске, представљају суштинске постулате српске стратешке културе и као такви могу да представљају важан програм даљег унапређења концепта војне неутралности.

Кључне речи: неутралност, војна неутралност, српска стратешка култура, слобода, независност, војска

АПОРИЈЕ ВОЈНЕ НЕУТРАЛНОСТИ

Пракса неутралности, иако непрестано оспоравана и последњих деценија значајно модификована, представља и даље важан израз савремене стратешке културе, посебно када је реч о европском простору. Чинило се да смер међународне политике након краја Хладног рата задобија обресе у којима је неутралност тешко одржива, савремени концепт неутралности, уз бројне изазове, наставља да траје, показујући се као веома динамичан и адаптибилан концепт. Истовремено, напуштање или значајно редефинисање носећих постулата неутралности подстакло је озбиљна оспоравања значаја тог концепта и аутентичности и домета стратешке културе неутралних држава. Бројне расправе из различитих теоријских полазишта проблематизују вредносне садржаје неутралности, па је за једне тај концепт дискутабилан и застарео, док други сматрају да он још увек има потенцијала да доприноси јачању мира и стабилности у свету. Исто тако, за једне актуелни трендови у међународној политици додатно проблематизују неутралност док други сматрају да карактер међународних односа у блиској будућности чине неутралност посебно значајним спољнополитичким концептом. Све то намеће питања да ли се неутралност, која у последњих неколико деценија доживљава значајну трансформацију, још увек може сматрати кредибилним концептом.

Идеја неутралности као безбедносног опредељења у међународним односима има дугу историју. Постоји вероватно од када постоји и сам рат, практикована је у античком добу али и током врло интензивних средњевековних надметања на европском простору. Међународни легитимитет почиње да задобија почетком модерног доба кад се утемељује европски систем држава заснован на начелима Вестфалског уговора. Савремени облик и пуни међународни легитимитет неутралност добија на Бечком конгресу 1815. године када је Швајцарској признат статус неутралне државе, а правила немешања у ратове изван сопствених граница, забране прелаза страних трупа преко сопствене територије, као и регрутовања на сопственој територији за ратове у које држава није укључена постала су темељ развоја правне регулативе о неутралности

(Jončić 2016). Наведена правила отворила су просторе за значајнију међународну улогу идеје неутралности као важног средства за смањење тензија на европском простору, посебно када је реч о решавању конфликта око империјалних амбиција и колонијалног наслеђа између снажно конфронтираних европских сила. Неизвесности и бројне катаклизмичне опасности које је донео блоковски подељен свет подстакао је велики број држава ка идеји несврставања и стварања несврстаног покрета који се може сматрати глобалним апелом за неутралношћу у биполарној реалности хладног рата (Muller, 2019, 8.). Иако су крај хладног рата и интегративни токови на европском простору подстакли процес редефинисање концепта безбедности, пракса неутралних држава, додуше значајно модификована, и даље представља утицајан израз у стратешкој култури савременог света.

Концепт неутралност у основи се може свести на то држава остане непристрасна и изван оружаних сукоба, односно да не учествује у непријатељствима других држава које су у рату. Иако не постоји универзална дефиниција, извесно је да неутралност подразумева непристрасност државе у односу на оружани конфликт две суверене државе, односно, неутралност представља непристрасан положај државе која не учествује у неком оружаном сукобу признат од стране других држава (Križvočić 2010, 36). Неактивност и непристрасност представљају посебно значајна одређења неутралности, и у случају рата од суштинског је значаја да неутрална земља прекине активности са зараћеним странама или да их третира на једнак непристрасан начин (Muller 2019, 5). Савремени појам неутралности, који се афирмише током хладног рата, као и након његовог окончања, доживљава значајну трансформацију и задобија садржаје који одуарају од конвенционалног значења тог појма. Уместо изолационизма који је важио за суштину неутралног става, активизам у новим околностима постаје једно од значајних обележја праксе спољнополитичког деловања неутралних држава.

Неутралност је најчешће третирана као дискутабилан концепт (Stojanović 2020). Приписују јој се бројна обележја која је категоришу као етички спорним, неискреним и нерационалним спољнополитичким дискурсом. Неки од

трендова савремене међународне политике додатно увећавају контраверзе и дилеме које прате овај концепт, почев од тога шта тај концепт данас значи, да ли је то кредибилан, реалан и морално утемељен концепт, посебно да ли се може сматрати за рационалан безбедносни избор малих држава (Karsh 1988, 13).

Заговорници етичке дисквалификација неутралности аргументе за своје ставове проналазе у понашању неких од неутралних држава током великих ратних сукоба у првој половини 20. века. Реч је, пре свега, о сарадњи Шведске, Швајцарске које су током Другог светског рата сарађивале са Силама осовине и Антифашистичком коалицијом. У прилог томе наводи се и понашање савремене Шведске, која као неутрална држава практикује тајне преговоре са НАТО. Моралну дилему око неутралности на одређени начин заостравају и транснационални аспекти нарушавања безбедности савременог света и потреба за глобалним одговором на угрожавања безбедности која имају глобални захват. Борба против глобалног тероризма чине морално тешко прихватљивом позицију неутралности. Изјава Џорџа Буша Млађег дата након терористичког напада у Њујорку 9. септембра 2001. године да свака држава треба да се определи „или сте са нама или са терористима“ јасно је дефинисала да неутралност није опција у том конфликту (Muller 2019, 2).

Нејасноћа односа неутралности према систему колективне безбедност и ОУН представља посебно снажан основ њеног оспоравања. Наиме, реч је о некомпатибилности концепта статуса неутралности и идеје ОУН као универзалне међународне организације чији су циљеви међународна солидарност и колективна безбедност. Ради се о концептима чије појмовно одређење их чини контрадикторним, ако се зна да се колективна безбедност везује за интернационализам, а неутралност за изолационизам. За разлику од неутралности која захтева непристрасност у ратном сукобу, колективна безбедност изражава обавезу државе да се укључи у активности на очувању мира са осталим чланица међународне заједнице, чак и кад се користе насилна средства (Muller 2019, 13). Повела Уједињених нација гарантује да ће чланице бранити сваку државу у случају да је она жртва нелегитимне агресије. Члан 2. став 5. Повеле Уједињених нација, истиче да су

чланице УН обавезне да организацији дају помоћ у акцији које могу бити предузете ради успостављања мира, а члан 25. указује да су чланице обавезне да прихвате и изврше одлуке Савета безбедности (Povelja OUN 1945). Јасно је да у случају оружаног конфликта када ОУН, као универзална међународна организација, предузима акције против агресора, непристрасност и неутралност нису могући и у контрадикцији са неутралношћу која подразумева да се буде изван било каквих војних асоцијација.

Посебну снагу оспоравања неутралности имају реалистични аргументи у међународној политици. (Muller 2019, 11). Реализам се са свим својим савременим варијацијама повезује са политиком моћи као најзначајнијим одређењем међународне политике. Моћ државе, што у принципу значи војна моћ, одлучујуће дефинише односе међу државама, а таква природа међународних односа искључује тежњу за интернационализацијом мира (Stojanović i Bardžić 2017, 79). Подједнако и баланс моћи и хегемонија као преовлађујући изрази реалистичке школе међународних односа улогу неутралних држава сматрају безначајном. У том контексту континуитет реалполитичких образаца у међународној политици намећу и питање да ли је неутралност као концепт могућ, имајући у виду да је дугорочна неутралност карактеристична за мале земље које располажу са лимитираним војним снагама. Тукидид у мелском дијалогу недвосмислено одбацује неутралност, на основу права да јаки чине оно што могу, а слаби трпе оно што морају. Наиме, неутралност се квалификује као недостатак реалности и реалног увида у динамику међународних односа, имајући у виду да моћни међународни актери могу увек да пониште и обезвреде напоре неутралних држава да остану по страни у ратним сукобима. Чињеница да неутралност у историји често није представљала довољну гаранцију за безбедност неутралних држава узима се као разлог да се игнорише значај неутралности у обликовању модерног света и да се сматра ирелевантном, нереалном политиком. За реалисте нема дилеме да је неутралност слабих држава наивна и неразумна политика (Muller 2019, 11).

Интересантно је приметити да је и либерализам, као једна знатно оптимистичнија концепција међународних

односа, такође, уздржан, када је реч о теорији и пракси неутралности. Либерализам, који не доводи у питање непредвидивост и анархичност у међународној политици, идеју мирољубивог света темељи, пре свега, на могућности успостављања рационалног међународног правног поретка и вере у моћ међународних правила (Stojanović i Bardžić 2017, 83). Такви ставови либералне теорије, укључујући и оне који се односе на људску природу и хуманизујућу улогу трговине, представљају незаобилазне ставове теорије и праксе неутралности од најранијих дана. Међутим, идејна блискост никада није била довољна да неутралност изазове већу пажњу савремених представника либералне теорије међународних односа (Muller 2019, 15).

Несумњиво савремена пракса неутралности, која је постала много флексибилнија и садржајно разноврснија, добрим делом је неутралисала снагу најчешће навођених примедби, посебно примедбе која неутралност третира као нерационално политичко промишљање. Историјско искуство неутралних држава управо сугерише да је политика неутралности разумна политика која је имала кључну улогу на очувању њихове независности и суверености (Karsh 1988, 2). Међународни статус већине неутралних држава и њихов прогресивни друштвени развој иде у прилог рационалности тог концепта. Има основа да се тврди да рационалност политике неутралности добија посебну актуелност у контексту пораста тензија између САД и НАТО, с једне стране, и Русије, с друге стране, пре свега за земље које највише трпе од такве природе њиховог хладноратовског односа. Неутралност може постати прихватљива опција и за многе друге просторе, попут Азијског Пацифика где велики број држава се суочава са последицама геополитичког надметања САД и Кине. Све то може да буде уверљив разлог да се неутралност сагледава као разуман спољнополитички избор за многе мале државе (Stojanović 2020).

Исто тако промовисање активизма као значајнијег обележја савремене неутралности отворило је просторе да се превлада парадокс који тај концепт види као израз изолационизма и интернационализма у исто време (Muller 2019, 25). Неутралне државе, изузев Швајцарске, постале су

чланице ОУН, начелно прихвативши став да су солидарност и колективна безбедност изнад неутралности што им је обезбедило посебну улогу у деловању ОУН. Швајцарска и Аустрија постали су седишта неких од важних међународних организација и њиховог деловања, потврђујући да је могућа и добродошла комбинација снажног међународног ангажмана и политике неутралности. У већини случајева неутралне државе се сматрају примерима бољих и праведнијих друштава које су истовремено заговарала и праведније оквире међународне политике, насупрот великим силама и њихове борбе за хегемонијом. Отуда њихов активизам и залагање за мир који би се заснивао на праведнијем међународном поретку, управо значи интернационализам, а не изолационизам (Stojanović 2020). Истовремено нагласак на интернационалистичка стремљења савремене праксе неутралности у значајној мери умањују снагу примедбе које концепт неутралности сагледавају као неморалан концепт.

Без обзира што је неутралност позиционирана око заштите државног суверенитета и државних интереса, неутралне државе имају важну улогу на изградњи међународног поретка, јачању интернационализма, хуманитаризма и промоције одговорности према светском миру. Имајући у виду ограниченост капацитета моћи којим располажу, неутралне државе су много више од великих сила заинтересоване за успостављање међународног права као важне гаранције за очување њихове независност и суверенитета (Stojanović 2020). Неутралност обезбеђује алтернативу за многе ратне и тешко предвидљиве аспекте међународне политике и има важну улогу у обликовању модерног светског поретка (Muller 2019, 2). Савремено искуство потврђује да су неутралне земље успешни посредници у мировним преговорима, да су снажно посвећене афирмисању мировног покрета и да дају огроман допринос јачању кредибилитета међународних организација и њиховом деловању. Залагањем за ширење оквира слободне трговине, мирољубиве међународне односе и сигуран стабилан међународни поредак, неутралне државе се с правом могу да сматрају средиштем интернационализма (Muller 2019, 3).

Посебно значајан аргумент у прилог валидности концепта неутралности представља неспорна чињеница да

европске државе које практикују неутралност улазе у ред најуспешнијих држава у свету. Иако је реч о малим државама, неутралне европске државе имају изграђене успешне економије и изванредну социјалну организованост, што их чини друштвима високог животног стандарда (Muller 2019, 2). Оне имају значајно место у глобалној економији и налазе се на самом врху по конкурентности и по бројним параметрима спадају у ред најбогатијих држава у свету. Иако није могуће тврдити да је неутралност главни разлог успеха тих држава, са сигурношћу се може рећи да неутрална спољнополитичка позиција није представљала препреку за њихов изванредан прогрес. Међутим, чињеница да већина европских неутралних држава у дугом историјском периоду практикују неутралност и да је она постала посебно важан садржај њихове стратешке културе и националног идентитета, сугеришу да неутрални и непристрасни спољнополитички концепт представља значајан аспект њиховог успеха (Stojanović 2020).

Управо зато, без обзира на често присутан игнорантски односа према неутралности, основано се може закључити да тај концепт није изгубио на привлачности и да постоје значајни аргументи у прилог неутралности и улоге који имају неутралне државе у савременом светском поретку (Stojanović 2020). Неутралне земље имају важно место у обликовању савременог света за конфликтне и непредвидиве аспекте међународних односа, отварајући перспективу за постулирање стратешке културе која ће се залагати за јачање међународне одговорности у односу на питање мира и стабилности у свету. Мултиполаран свет 21. века и огромна нестабилност и непредвидивост међународне политике, посебно појачани интензитет глобалних конфликтних релација чини неутралност релевантним и корисним концептом. Због тога се неутралност може сматрати подједнако прогресивним и истовремено морално супериорним концептом (Muller 2019, 15).

ОСОБЕНОСТ СРПСКЕ СТРАТЕШКЕ КУЛТУРЕ

Стратешка култура као особен колективни став према најзначајнијим питањима безбедности једне политичке заједнице, на посебан начин утемељује аутентичне и препознатљиве обрасце интерпретације реалности стратешког окружења међународне политике, природе противника и карактера претњи и угрожавања. Она има значајан утицај на садржај и смер стратешких избора у конфликтно профилисаном међународној политици, посебно на избор концепта силе и начина њене употребе. Стратешка култура поседује моћ друштвене интеграције и мобилизације, а познато је да су интегрисаност и мобилисаност потенцијала кључни услови за сваку успешну стратегију. Управо због тога она је у самом средишту проблема безбедности савременог света и веома је значајна за разумевање безбедносних питања и тумачења политичких одлука и стратегија савремених друштава и њихових последица (Ejdus 2008). Конфликти у првим деценијама 21. века који имају снажну културолошку димензију чине концепт стратешке културе још значајнијим.

Познато је да је историјска традиција европских друштава последњих неколико векова превасходно етничка. Српска стратешка култура, у којој је такође национална компонента доминантан садржај, неким од својих одређења представља јединствен културолошки концепт (Mitrović 2016, 48). Оно што српску стратешку културу чини особеним етничким и у вредносном смислу ванвременским конструктом јесте идеја слободе и државног суверенитета, као и идеја припадања колективу и пуне друштвене мобилизације, укључујући и спремност на жртву када је заједница угрожена. У ред нарочитих вредносних одређења српске стратешке културе су и опасности које са собом носи идеја раскола и друштвене издаје.

Бројни су фактори који утичу на карактер и снагу ставова стратешке културе. Специфични геополитички и историјски разлози, као и посебна друштвена позиционираност вере и цркве били посебно значајни у процесу артикулисања особеног националног карактера српског народа и успостављања вредносних одредница српске стратешке културе.

Ексклузивност и осетљивост геополитичког простора Балкана снажно је утицала на специфичне историјске околности у којима је српски народ настојао да утемељи своју државу. Иначе, идеја да је географија мајка историје и да природно окружење представља полазиште стратешке културе, испољавајући снажан утицај на карактер односа једног народа који он успоставља са својим окружењем, присутна је у људској мисли од најранијих времена (Smith 2012, 45). Познато је да људи, насељавајући одређене просторе са различитим географским карактеристикама, изграђују различите обрасце обитавања како би осигурали свој опстанак. Специфичности Балкана као карике која спаја запад са источним деловима европског простора подједнако је била привилегија колико и усуд за српски народ. Империјалне амбиције моћнијих народа скоро по дефиницији нису могле да заобиђу Балкан, посебно што су антагонизоване политике европских и других сила своје разрешење веома често тражиле на балканским просторима. Отоманско вишевековно поробљавање до настојања Аустроугарске и нешто касније и нацистичке Немачке да завладају балканским просторима, утицали су да неизвесност и деструкција буду снажна обележја историјског трајања српског народа. Крај 20. века и НАТО агресија и глобалистичке амбиције су још једном ставили српски народ на тешка искушења, а његово је културно и просторно наслеђе изнова доведено у питање.

Искуство потврђује да Балкан јесте простор драматичног догађања историје, а бројни су теоретичари који управо сматрају да су људи, пре свега, оно што од њих начини историја (Smith 2012, 51). Остаје као неспорно да су историјско наслеђе и акумулирано искуство моћан детерминишући фактор стратешког размишљања једног народа о природи односа према актерима у ближем и даљем окружењу (Stojanović 2019, 37). Историјски околности непрестане угроженост српског народа, посебно чињеница да су изазови којима је српски народ био изложен егзистенцијалне, суштинске природе (Stepić 2019, 172), уверљиво су утицале на духовни и ментални профил српског колективног бића. Позиционираност на размеђи различитих цивилизација, религија и империја утицало је на формирање специфичног националног кода и допринело да се

развије независни, особени и снажно укорењени колективни идентитет чије носеће детерминанте јесу државотворност, слобода и независност.

Религија припада реду посебно значајних идентитетских обележја српског народа и њена интерпретација представља важан фактор формирања стратешке културе и значајан ослонац њене виталности. Огромна социјална снага етичких норми религијског идентитета српског народа пружала је референтне тачке вредносног понашања и поимања добра и зла, дефинишући носећа одређења стратешке културе. Својим специфичним духовним и друштвеним захтевима Светосавље, као српска верзија православног хришћанства, пружило је вредносно утемељени оквир у процесу настајања идентитетских садржаја српске стратешке културе који подразумевају духовни, али и општи народни и друштвени интерес. Вредносни постулати православља и косовског наслеђа које неговала и чувала Српска православна цркве представљали су проверене духовне оријентире и етичке ослонце легитимизације стратешке политике. Управо зато Српска православна црква је једна од средишњих идентитетских одредница и национално обједињујућа институција српског народа (Tanasković 2021).

Митско наслеђе представља базичне конститутивне елементе обликовања националног идентитета што потврђују савремене теорије (Bazić 2012, 254). Појам је вокацијски контроверзан и има дивергентне дефиниције у популарној култури и у академским расправама, због чега је извор и честих несугласица међу теоретичарима и мислиоцима. Тумачење мита као нетачне и измишљене приче у којој се остварује предимензионираност као суштинска одлика у сагледавању стварности у којој се догађајима дају нереалне димензије данас је тешко одрживо. Не доводи се у питање да суштина везе између колективног идентитета и мита јесте у томе што се у миту чува оно што је најважније за народ, морални концепт и оно по чему се он разликује од других етничких колективитета. Другачије речено, „мит је базична нарација једног народа која опстаје упркос протоку времена и променљивости идеологија“ (Ђегић 2005, 13.) Због тога митови као резултанта колективног искуства и колективног памћења временом постају нека врста

менталних мапа које омогућавају да се помоћу њих појединац и колектив оријентишу у простору и времену (Bošković 2014, 20).

У српском народу се изразито издваја Косовски мит који се сматра кључним у профилисању националне самосвести *српског народа*. Имајући у виду снагу косовског мита, с правом се може рећи да наративи о колективном самопоимању српског народа карактерише општа сводљивост на косовски мит или потпуно поистовећење националног идентитета и косовског мита (Ђерић 2005). У косовском миту су зацртане основне одлике духовне и менталне колективне физиономије српског народа. Његова вредносна снага битно одређује рецепцију историјских догађаја и учествује у моделовању колективне перцепције. Зато је истина о косовском миту, која се стално и поново открива, суштина етничког, колективног српског бића, па је повратак косовском миту повратак властитој суштини“ (Rašković 1990, 214, 216). Управо зато, Косовски мит представља фундаментални оквир утемељења српске стратешке културе и једну од најбитнијих културних чињеница у српској традицији. Он се може сматрати за духовну константу у односу на коју се свако време и све генерације одређују у просторно-временске равни постојања (Bošković 2014, 461).

Косовски мит као средиште националног идентитета, утемељује снажан однос према држави и па сматра и кључним државотворним митом (Bazić 2012, 254). Као симбол слободне воље и несаломивог духа, Косовски мит је био саставни део свих чинилаца конституисања српске нације у компликованим друштвеним и историјском процесима развоја српског друштва, посебно у борби за национално ослобођење и обнову српске државе. Вредносни наратив и унутрашња снага косовског мита имали су значајну улогу у политичкој хомогенизацији српског народа, промовишући државну сувереност као једног од носећег одређење његове политичке традиције и носећег стуба националног идентитета (Mitrović 2016, 60). На тај начин косовски мит је подстакао процес јачања националне свести и пружио све што је потребно за дефинисање самопоуздања у процесу настајања модерне српске нације и државе, а својом снагом деловао као фактор политичке, културне и националне хомогенизације (Bazić 2012, 255).

Као окосница српске стратешке културе, косовски мит је најзначајније утицао на утемељење посебног друштвеног односа и општег консензуса према вредностима као што су мир и слобода. Као централне вредности подједнако и појединаца и заједница, мир и слобода у косовском миту се стављају у ранг вредности првог реда. Пројектујући те вредности у ред највиших вредности, косовски мит наглашава значај њихове заштите и очувања. Као мит који посвећен војевању, храбрости, подношењу жртве за више циљеве, Косовски мит је имао велики утицај на обликовање националне свести и моралне обавезе (Bazić 2012, 267). Косовска битка као пресудан догађај се доживљава као узвишена победа хероизма и жртвовања у име виших циљева који захтевају подједнако и индивидуални и колективни напор. Ликови кнеза Лазара и Милоша Обилића пројектовали су етичке идеале и духовна стремљења српског народа, док је Вук Бранковић означен као негативан јунак и симбол издаје као најтежег друштвеног чина.

Кнез Лазар као централна фигура у косовском миту симболизује индивидуалну жртву за спас народа и вере као суштинског одређења националног идентитета српског народа. Његово одређење по сваку цену, а Царство небеско „укључује вредности највишег реда – живот вечни, слобода, достојанство, правда, част, надраста границе политичког чина. Беспоговорна жртва кнеза Лазара на посебан подвлачи спремност вође да се жртвује без остатка када је интерес заједнице у питању. Такав однос представља јединствен пример највишег нивоа одговорности према интересима политичке заједнице. Са становишта односа према питањима од виталног значаја једне политичке заједнице има Лазарева клетва за оне који се не одазову у Бој на Косово. Она је нека врста колективног виђења издаје, али и израз трајног упозорења и историјског наравоученија“ (Vošković 2014, 283).

Вук Бранковић, чије издајство државних и друштвених интереса у косовском миту има општи карактер израста у симбол колективног удеса и пропасти. Подстицање неслоге и суштинске издаја заједничких интереса у тренутку велике опасности по заједницу урезано је у колективно памћење као ничим опростив грех. Зато је морални прекор који изриче колектив тако снажан, попримајући снагу завета који се упућује

будућим генерацијама (Вошковић 2014, 259). Такође, лик Вука Бранковића симболизује опасности неслоге, ривалства и разједињености, што је урезано у колективно памћење као колективна слабост и увод у посрнуће заједнице (Вошковић 2014). Без обзира што историјски факти не потврђују такву његову улогу, издајство Вука Бранковића, када је реч о стратешкој култури има огроман илустративан и педагошки значај.

У основи Косовски мит као јединствен колективни доживљај историјске и културне збиље није мит који подстиче на рат. Међутим, Косовски мит без сумње, не значи потпуно негирање рата. Он не одобрава агресивни освајачки рат, већ сматра за част искључиво одбрамбени рат – било да је реч о одбрани вере, народа, нације, отаџбине. У Косовском завету нема претњи нити угрожавања било кога. У основи су му национална част и достојанство, а примарни мотив јесте одбрана од освајача, а не освајачки рат (Танасковић 2021). У митској интерпретацији заклетве Лазара упућене свима да не забораве на своју обавезу да бране своју државу као услов колективног опстанка. Они који избегавају обавезу учешћа у рату за одбрану своје државе осуђени су на највеће проклетство, али реч је о учешћу у одбрамбеном рату. Такав позив не може да послужи као аргумент за оптуживање српског народа као агресивног ратничког народа (Grozdić 2001).

Вредносни аспекти српске стратешке културе недвосмислено сугеришу да снага заједнице не почива само на материјалним могућностима и могућностима војне силе, већ да културолошки и идентитетски садржаји имају значајан утицај, посебно у условима неадекватне политичке, војничке и економске снаге. Стратешко понашање није засновано само на основама универзалне рационалности већ вољни елементи имају посебну снагу, утолико пре, имајући у виду да значајан аспект људске природе су емоције и страсти, због чега људи индивидуално или колективно, не размишљају нити се понашају само на рационалан начин. У том смислу, Косовско наслеђе као јединствен облик духовног опирања физичкој јачој сили и неправди снажно истиче да без духовног отпора сваки други отпор је био и остао немогућ (Mitrović 2016, 54). Овај аспект има посебан значај у времену културолошке

доминације материјализма и утилитаристичке утемељене етике глобалистичке вредносне матрице.

Чињеница да носећи постулати Косовског мита, упркос недаћама са којима се српски народ суочава у неповољним историјским околностима, нису вредносно оспорени, потврђују њихову нарочиту снагу. Несумњиво вредносна утемељеност косовског мита, као кохезионе духовне силе заједнице, је у основи жилавости колективних идеја српског народа. Без обзира на присутне дисконтинуитете у историјском развоју српског народа и државе, остале су непромењене основне вредности косовског наслеђа, као што су слобода и државна сувереност. Тај суд не умањује чињеница што се савремено разумевање улоге косовског мита у обнављању националног идентитета често заснива на различитим теоријским и идејнополитичким ставовима разумевања нације и националног идентитета.

Наиме, важно обележје српска стратешка култура јесте и склоност ка одређеним искључивостима у погледу важних стратешких одговора. Трагичне историјске околности, компликованост геополитичке позиције, као и изражена конфликтност актуелних стратешких релација утемељили су одређене искључивости у сагледавању оквира за очувања националних интереса. То је отворило просторе да упоредо егзистирају, до душе не с подједнаким интензитетом, две варијанте идентитета у српској стратешкој култури. Реч је о политичком и културолошком расцепу у српском друштву у погледу присутне цивилизацијске амбивалентности у односу на Исток и Запад и уверење да Исток и Запад представљају два фундаментално различита света и две неспојиве културе (Ejđus 2008). Из такве перцепције културолошког миљеа, произилазе неспојиви обрасци националне и државне идентификације, где је на једној страни национал слободарски традиционализам, а на другој страни модернизам и проевропска еманципација. Такве околности у значајној мери отежавају достижност српског приоритета свих приоритета, а то је успостављање вишег степена друштвене слоге (Tanasković 2021).

Укорењеност у тло позитивних националних вредности, без обзира на бројне изазове које носи индивидуалистички профилисан цивилизацијски развоја савременог света, посебно

компромитованост глобализације, представља основ за неговања нарочитог односа према питањима од суштинског значаја за бивствовање једне политичке заједнице. Стратешка култура српског народа поседује значајан потенцијал на профилисању искристалисаног друштвеног односа према најзначајнијим питањима националне безбедности. У том смислу, клонећи се опасности од нарцисоидне интерпретације стратешког наслеђа, српска стратешка култура може да буде уверљива програмска подршка духовне и културне синергије у тражењу договора на стратешке недоумице са којима се суочава Република Србија.

ВРЕДНОСНИ ОСНОВИ ВОЈНЕ НЕУТРАЛНОСТИ

Избор безбедносног концепта – одувек је било комплексно и тешко питање. Скопчан је са небројено много фактора, при чему геополитичка просторна осетљивост и историјско искуство тежину избора безбедносног опредељења чини још мукотрпнијим послом. Питање стратешке оријентације и безбедносног концепта је утолико теже ако је реч о малим државама које су због много разлога осуђене на тежак живот у међународној политици, што захтева додатни напор и опрез (Volc 2008).

Дефинисање стратешке безбедносне оријентације Републике Србије је комплексно питање. Бројни су изазови и препреке које током историје су ограничавали настојања српског народа да сачува и оствари своје виталне интересе. Геополитичка, историјска и културолошка посебност у највећој мери су представљали факторе који су били одлучујући да бивствовања српског народа на међународној сцени буде веома турбулентно. Новија историја у том смислу је наметнула још драстичнија искушења. Драматично искуство распада СФРЈ и изражена егзистенцијална угроженост српског народа, посебно НАТО агресија и агресивно нарушавање њене територијалне целовитости су посебно снажно заострили питање избора безбедносног опредељења Републике Србије.

Република Србија се крајем 2006. године определила за концепт војне неутралности. У основи таквог опредељења, јесте настојање да се у практиковању националне безбедности

избегне припадање неком војно-политичком савезу и да се дугорочно релаксира геополитичка напетост која прати њен међународни положај. Стратегија одбране која је усвојена крајем 2019. године, као програмски документ највишег ранга, по први пут недвосмислено дефинише војну неутралност као дугорочно безбедносно опредељење, стављајући војну неутралност на сам врх одбрамбених интереса. Такође, у наведеном документу јасно је исказано опредељење да Република Србија не приступа војно-политичким савезима, али да то не ограничава потребу сарадње са државама и осталим субјектима када је реч о напорима на унапређењу међународне безбедности и стабилности (Ministarstvo odbrane Republike Srbije 2019). Основ таквог стратешког опредељења чини Резолуција о заштити националног суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка коју је 2006. године усвојила Народна Скупштина Републике Србије. Концепт подразумева ослонац на сопствене снаге, неприпадање војним савезима, допринос на унапређењу безбедности у ближем и даљем окружењу. Истовремено, као што је то случај са осталим неутралним земљама, Република Србија је европски опредељена и изграђује односе стратешког партнерства са Руском Федерацијом, Кином и САД. Члан је НАТО Програма Партнерство за мир и има статус посматрача у ОДКБ и Шангајској иницијативи.

У политичкој и академској јавности присутне су значајне недоумице и дилеме када је реч томе колико је војна неутралност примерена безбедносна оријентација и ваљан оквир за разрешење бројних и врло осетљивих аспеката националних интереса српског народа (Starčević i Blagojević 2019). Такве дилеме додатно заоштрава чињеница да питање целисходности војне неутралности Републике Србије тешко је поистоветити са искуствима европских неутралних држава које су интегрисане у западни културолошки миље, што им значајно олакшава практиковање неутралности. Такође присутна је дилема у којој мери концепт војне неутралности са свим својим иновацијама може да понуди одговоре према све израженијим недржавно-невојним чиниоцима и доминације хибридних облика угрожавања. Значајне недоумице тичу се

све јаснијих показатеља израстања Кине и Русије у глобалне актере светске политике.

Иако стратешко опредељење није још увек у значајној мери правно и политички институционализовано нити има одговарајућу међународну верификацију, што оставља простора за различите интерпретације, може се аргументовано тврдити да је оно у стратешком смислу прагматична одлука (Stojanović 2020). Исто тако, без обзира што су одређени аспекти наведених резерви оправдани, с правом се може тврдити да актуелни међународни, просторни, историјски ни културолошки разлози у доброј мери не оспоравају ваљаност таквог опредељења. Трагично искуство новије историје, посебно болно искуство НАТО агресије, као и изражени конфликти великих сила који почивају на супротстављеним геополитичким идентитетима и концепцијама чини војну неутралност рационалним избором (Stepić 2019).

Све јаснији обриси мултиполарних образаца у међународној политици и њихов знатно више избалансиран однос према карактеру односа у међународној политици иду у прилог ваљаности такве одлуке. Униполарни моменат у међународној политици није остављао простора за уважавање интереса малих држава, поготову ако су они били у супротности са интересима главног актера, а таква искључивост имала је разорне утицаје на националне интересе српског народа. Мултиполарни карактер међународне политике подразумева знатно одмеренији однос у међународним односима, а залагање главних заговорника мултиполаризма за поштовање међународно-правног поретка најављује перспективу у којој би било много више простора за примеренију позицију малих држава, посебно неутралних држава (Stojanović i Šaranović 2021).

Општа је сагласност неутралност, укључујући и војну неутралност првенствено зависи од констелације моћи у међународним односима. У том смислу, посебно значајан аспект у прилог војној неутралности јесте непротивуречан став кључних актера у међународној политици који се бар декларативно не противе концепту војне неутралности Републике Србије. Европска оријентација и аспирације за

чланство Републике Србије у ЕУ није у супротности са војном неутралношћу као њеним безбедносним концептом. Познато је да оснивачки акт ЕУ не оспорава такву могућност. Важно је нагласити да миротворачки изворни аспекти Европске уније не могу да доведу у питање неутралност било које државе, имајући у виду концептуалну блискост са идејом неутралности. Примери Аустрије, Исланда, Норвешке, иако су значајно различити, потврђују таква очекивања.

Русија и Кина као долазећи геополитички актери који данас све видљивије ограничавају супремацију САД и Атлантизма, још мање доводе у сумњу такав концепт. Јасно је да Војна неутралност Републике Србије јесте опција која може најмање да им штети и да значајније лимитира њихове геополитичке амбиције. Културолошка и историјска блискост српског и руског народа додатно не оспорава значај таквог опредељења, посебно ако се има на уму врло специфична геополитичка позиционираност Републике Србије. Неспорно је да све јасније амбиције Кине да води глобалну политику додатно актуелизују геополитичке амбиције према европском простору, укључујући посебно простор југоисточне Европе (Stojanović i Šaranović 2021). Међутим, Кина процењује да је војна неутралност суверена одлука Републике Србије и да као специфичан безбедносни формат не подразумева могућност ограничавања политичке и економске кинеско српске сарадње стварања услова за даљи кинески наступ на европском простору.

НАТО, без обзира што је заинтересован за пуну контролу над Балканом, такође, формално не оспорава војну неутралност Србије, Иако постоји јасна и недвосмислена амбиција да у пуној мери заокружи простор Балкана, НАТО уважава опредељење Републике Србије да практикује концепт војне неутралности. Извесно је да је такав став заснован на чињеници да из перспективе евентуалног сукоба са непријатељем са истока, војнополитичка позиција Републике Србије не утиче битно на општи однос снага на европском простору, нити значајније обликује геостратегијски баланс снага (Vuković 2016, 168). ОДКБ И Шангајска организација, немају посебан разлог да не подрже такво опредељење, посебно ако се има у виду да су њихови приоритети везани за бројне и врло изражене изазове безбедности на безбедносно осетљивом евроазијском простору.

Посебно је важно нагласити да се уверљиви разлози војне неутралности налазе у културолошким својствима српског националног идентитета. Аутохтони, особени и снажно укореењени етнички колективна идентитет не само да не противречи опредељењу о војној неутралности већ многим својим садржајима кореспондира са њом као концептом који идеју слобода и националне независности узима за полазну премису (Stojanović 2021). Иако су присутни ставови о ратничком карактеру српског етничког идентитета који је као такав у супротности са војном неутралношћу, анализа сугерише да српске стратешка култура у идејном смислу обезбеђује вредносну прихватљивост таквог концепта. Другим речима неки од носећих садржаја српске стратешке културе могу дугорочно да представљају важну подршку таквом опредељењу Републике Србије. Та чињеница има нарочити значај ако се зна да стратешка култура често чини круцијалну инфраструктуру успешним стратегијама (Stojanović 2019).

Српски особени културолошки дискурс, који је продукт вишевековне борбе српског народа да се еманципује у односу на стране завојеваче и велике империје и који је великим делом ослоњен на средњовековну митологију утемељује посебан однос према вредности као што су слобода, независност и државна сувереност, као носећим идеолошком основу неутралности. Слободарска традиција и значај идеје независности и самобитности, што представља важну идеју српске политичке традиције, поседују снажан друштвени интегришући и мобилизаторски потенцијал када је реч о заштити политичког колективитета. У тако утемељеној стратешкој култури, независност и слобода немају цену, а етички и аксиолошки вредност таквог приступа који је настајао на наративу о косовском миту носи огроман утицај на дефинисање односа српског народа према изазовима стратешке реалности (Krstić i Grozdić 2012, 147.)

Став о одбрани је у српској традицији утемељен као најзначајнија друштвена обавеза, а такав став је стваран на општем уверењу да она надмашује и превазилази вредности појединаца. Отуда позив Кнеза Лазара у бој на Косово недвосмислено сугерише да вредности заједнице морају да имају посебан друштвени статус. Специфичности војне

неутралности и врло захтевни услови успешности таквог стратешког концепта подразумевају нарочит респект грађана према заштити вредности од виталног националног значаја. Такав захтев има посебну вредност када се имају у виду и процеси који су уносили бројне конфузије када је реч о вредносном контекст односа према интересима заједнице. Општи друштвени консензус и масовни одзив када је реч о одбрани политичког колективитета представљају претпоставку од изузетне важности за делотворност концепта војне неутралности, укључујући и димензију одвраћања као посебно значајног аспекта сваког стратешког избора.

Српска стратешка култура, као што је то случај и у стратешким културама других народа традиционално је фокусирана на државу. Идеја државности која по природи ствари се надовезује на идеју независности и слободе има посебан вредносни контекст у српској стратешкој култури. Као веома комплексно теоријско питање политичке теорије, идеја државности у основи подразумева потребу да индивидуални захтеви и аспирације не противрече интересима заједнице, имајући у виду да држава институционализује оквир који располаже прерогативима најпотпуније заштите интереса својих грађана. Идеја нарочитог односа према државном суверенитету у српској стратешкој култури, посебно историјска тежина искуства када је државни суверенитет био суспендован, може да буде основ јачању социјалне кохезије и спремности за пуни ангажман на *јачању* безбедности заједнице. Познато је да успех одбрана државе као једна од најзначајнијих друштвених функција превасходно подразумева приврженост грађана сопственој држави.

Идеја државе као нужног оквира за заштиту националних интерес подразумева инструменте који ту заштиту могу да обезбеде, односно војну силу. У српској стратешкој култури утемељено је мишљење да војска представља важан инструмент заштите државе и њених интереса, па посебно негован однос према војсци њеној друштвеној улози и њеној употреби чини њено незаобилазно обележје. Војска и војна професија су одувек представљали сегмент који има нарочито место у вишевековној традицији српског друштва. Реч је о институцији дубоко укорененог етоса о превасходности борбе за слободу,

па се војевање и јунаштво били на истакнутом мету вредносне скале српског друштвеног карактера (Starčević i Blagojević 2019). Наглашен значај војске у српској стратешкој култури неупитно сугерише да су војна сила и њена делотворност одувек представљали прворазредни услов заштите националних интереса српске државе. Изражена конфликтност односа у савременој међународној политици, посебно постојеће изражене геополитичке напетости на и око Балканског простора, недвосмислено потврђују егзистенцијални значаја војне моћи и институционализоване војне силе за опстанак једног политичког колективитета. У том смислу друштвени однос који војску третира као институцију која има нарочиту улогу, обезбеђује кредибилитет концепту војне неутралности, подједнако на унутрашњем и још више на спољњем плану. Исто тако, развијени културни обрасци који фаворизују позитиван друштвени однос према војсци и обавезама које она намеће, посебно када је реч о церемонији одласка на одслужење војног рока, представљају снажну легитимацију вишевековне позитивне перцепције војске у српском друштву. Такву оцену потврђује и однос према војном позиву, без обзира што се сматра да се он у савременим условима суочава са глобалном кризом. У стратешким оквирима официрски позив је одувек представљао друштвени ред који ужива највиши друштвени респект.

Идеја припадања колективу и стављање колективних испред индивидуалних захтева у околностима егзистенцијалне угрожености заједнице, као једне од најснажнијих идеја косовског наслеђа, има нарочито тежину када је реч о промоцији концепта тоталне одбране као концептуалног приступа војној неутралности. У најширем смислу концепт тоталне одбране подразумева обавезу ангажовања свих чланова заједнице када је угрожена државе, што подразумева високу моралну изграђеност чланова заједнице, а стратешка култура одувек представља опредељујућу компоненту морала. Таква обавеза у концепту тоталне одбране произилази из претпоставке да у условима лимитираности војне моћи, масовност може да компензује предности технолошки супериорнијег противника. Та чињеница има додатни значај ако се има у виду да војна

неутралност подразумева ослонац на сопствене снаге и не припадање војним савезима.

Историјско искуство неутралних држава оснажило је уверење да је једина кредибилна политика неутралности она која је подржана одговарајућом силом, такозвана оружана неутралност (Ђурашинović Radojević 2016, 52). Концепт војне неутралности нужно мора бити праћен поузданим и кредибилним инструментима одвраћања, због чега је стратегијско-доктринарни одговор на ограничења које узрокује политика војне неутралности усмерен на сопствене ресурсе. Посебно важан аспект таквог избора јесте његова утемељеност на стратегији одвраћања која подразумева високу мотивисаност грађана као значајног елемента на дестимулисању потенцијалних актера угрожавања националне безбедности. Истовремено, стратегија одвраћања подразумева велику способност и велику издржљивост народа и државе, јер одвраћање ни у ком случају није само војнички задатак. Само изузетним напрезањем, како у војној тако и у цивилној сфери, циљ одвраћања се може постићи. Оно што је посебно важно за успех стратегија одвраћања јесте да та напрезања морају да буду видљива потенцијалном противнику.

Важан аргумент у прилог ставу да је војна неутралност стратешки избор чини његов компромисни потенцијал у превазилажењу присутне подељености унутар националног идентитета српског народа (Starčević i Blagojević 2019). Војна неутралност и заговарање самоодрживог система безбедности, који неће бити изолован већ подједнако отворен за сарадњу са свим значајним актерима у међународној политици може имати значајан утицај на превладавање разлика доминантних традиција у идентитетском одређењу српског народа. У том смислу таква безбедносни концепт може да допринесе стварању друштвених околности у којима ће бити могуће успостављање вишег степена друштвене слоге као једног од најзначајнијих приоритета српског народа.

ЗАКЉУЧАК

Иако неутралност никада није била доминантан наратив светске историје, неутралност је наставила да представља важно обележје политичког искуства савременог света. Иако је реч о концепту који је праћен бројним контрадикцијама и отвореним оспоравањима који га у контексту глобалних процеса дисквалификују као концепт у будућности, неутралност са свим својим модификацијама и даље има значајно место у међународној политици. Постмодерни свет оптерећен је веома комплексним проблемима што га чини не само непредвидивим, већ и опасним, па значај неутралног спољнополитичког дискурса може да задобије нове димензије. Зато раширени критицизам неутралности не даје за право да се она третира као застарели и недовољно разуман избор. Као специфичан израз практиковања односа међу државама, неутралне државе нуде алтернативу доминантним наративима и обрасцима понашања у међународним односима и људском искуству, отварајући простор за стратешку културу чији су полазни постулати мир и безбедност.

Опредељење Републике Србије да практикује војну неутралност као дугорочно безбедносно опредељење представља избор стратешког карактера. Геополитички, историјски, и бројни други разлози снажно потврђују карактер такве одлуке. Република Србија бројним посебностима, геополитичке, историјске и културолошке посебности чине њено бивствовања на међународној сцени веома турбулентним. Проглашена војна неутралност Републике Србије је са становишта очувања националних интереса стратешки избор. Комплексна геополитичка перспектива националног простора и пројекција дивергентних односа у међународној политици, као и могућност превладавања противуречних самоспознаја у геополитичком идентитету српског народа, потврђују стратешку прихватљивост војне неутралности.

Посебно важан аспект таквог опредељења лежи у уверењу да носећи вредносни садржаји српске стратешке културе кореспондирају са идејом војне неутралности. Стратешка култура која своје полазиште има у косовском завету као аутентичном и неупитном вредносном наративу о

борби и против силе и неправде представља оквир стварања једног нарочитог односа према стратешким питањима. Високо вреднован однос према идеји слободе и идеји државног суверенитета представљају постулате који и у савременим условима не губе од своје снаге. Осавремењени и актуелизовани они могу да представљају драгоцену потпору најшире друштвене подршке концепту војне неутралности и адекватног друштвеног деловања.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bazić, Jovan. 2012. „Uticaj Kosovskog mita u oblikovanju srpskog nacionalnog identiteta.“ *Srpska politička misao*, god. 19, vol 38 (4): 253-271.
- Bošković, Sanja, 2014. *Kosovski kulturološki mit*. Beograd: Službeni glasnik.
- Đerić, Gordana. 2005. *Pr(a)vo lice množine: Kolektivno samopoimanje i predstavljanje : mitovi, karakteri, mentalne mape i stereotipi*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju; „Filip Višnjić“.
- Đurašinović Radojević, Dragana. 2016. „Švajcarska oružana neutralnost.“ u *Uticaj vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Ejdus, Filip. 2008. „Bezbednost, kultura, identitet.“ *Bezbednost Zapadnog Balkana*, No. 7-8.
- Grozdić, Borislav, 2001. *Pravoslavlje i rat*. Beograd: NIC VOJSKA.
- Jončić, Miloš. 2016. „Geneza neutralnosti u izvorima međunarodnog prava.“ u *Uticaj vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Karsh, Efraim. 1988. *Neutrality and Small States*. London: Routledge.

- Krstić, Zoran i Borislav Grozdić. 2012. „Kosovski zavet i srpska strateška kultura u 19. i 20. veku.“ *Zenit*, br. 2.
- Krivokapić, Boris. 2010. *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*. Beograd: Službeni glasnik-Krstić, Zoran i Borislav Grozdić. 2012. „Kosovski zavet i srpska strateška kultura u 19. i 20. veku.“ *Zenit*: 2.
- Mitrović, Milovan M. 2016. “Fenomenologija i dijalektika nacionalnog identiteta i srpskog identiteta Srbije.” u Zbornik radova *Identitetski preobražaj Srbije*, Beograd: Pravni fakultet.
- Muller, Leos. 2019. *Neutrality in World History*. New York and London: Routledge.
- Povelja UN. 1945. Poslednji pristup 15.04.2021., http://www.tuzilastvorz.org.rs/upload/Regulation/Document__ci/2016-05/povelja_un_cir.pdf
- Rašković, Jovan. 1990. *Luda zemlja*. Beograd: Akvarijus.
- Smith, Stephen B. 2012. „The Geographic Origins of Strategic Culture.“, Baku: *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*.
- Starčević, Srđan i Srđan Blagojević. 2019. „Odnos srpskog društvenog karaktera i vojne neutralnosti.“ *Vojno delo*, 8: 256-272.
- Stepić, Milomir. 2019. „Geopolitički temelji srpske strateške kulture.“ *Vojno delo*, 8.
- Stojanović, Stanislav i Jovanka Šaranović. 2021. „Azijski Pacifik i američko-kinesko nadmetanje.“ *Srpska politička misao*, 1: 111-143.
- Stojanović, Stanislav i Žikica Bardžić. 2017. „Teorija i praksa bezbednosti između Hobsovih i Kantovih filozofskih postulata.“ *Vojno delo*, 1.
- Stojanović, Stanislav. 2019. „Posebnost odnosa strateške kulture i strategije.“ *Vojno delo*, 8.
- Stojanović, Stanislav. 2020. „Savremena strateška kultura i vojna neutralnost.“ *Vojno delo*, 4: 210-233.
- Ministarstvo odbrane Republike Srbije. 2019. *Strategija odbrane Republike Srbije*. Beograd.

- Tanasković, Darko. 2021. „Ostati svoj.“ Beograd: ODBRANA 344.
- Volc, Kenet. 2008. *Teorija međunarodne politike*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
- Vuković, Nebojša. 2016. „Geostrategijski aspekti bezbednosno-odbrambenih opcija Srbije.“ u *Uticaj vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, ur. Srđan T. Korać, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Stanislav Stojanović*

Jovanka Šaranović

MILITARY NEUTRALITY AND SERBIAN STRATEGIC CULTURE

Resume

Neutrality is often perceived as a questionable concept. The concept of neutrality faces various dilemmas and is usually debated whether the concept is valid and credible, and how it can be utilized in today's and future global politics.

Our main argument is that neutrality, though heavily modified, is not obsolete and still represents an important aspect of international politics. Strategic culture which favors the institution of neutrality has become a legitimate strategic choice for states due to rising challenges of the multipolar world as well as the "resurrection" of realpolitik practices in the contemporary international relations. The success of some European neutral states in modern era, further justifies the concept of neutrality as a legitimate strategic choice for other smaller states.

In the article we argue that Serbian military neutrality represents a long-term security concept that is being implemented as strategic choice. Various geopolitical and historical factors represent the main causes for such strategic decision. Serbian strategic culture and its values strongly correspond with the concept of military neutrality, which further bolsters the overall strategic choice. Serbian strategic culture that is founded on Kosovo's oath and that has been made in unfavorable historical conditions provides a unique framework for the development of future

* E-mail address: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs.

strategy regarding security and national interest. Serbian strategic culture is based on values such as high regard for freedom, independence, willingness for sacrifice for the sake of higher goals as well as special status of military in the society represent a cornerstone for future progress of military neutrality.

Keywords: neutrality, military neutrality, Serbian strategic culture, freedom, independence, military*

* Овај рад је примљен 13. априла 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 18. октобра 2021. године.